VK 20-06-09 katern 3 pagina 25

Verlangen naar voetbal en vrijheid

Ruud Gullit nam het in 1987 op voor Nelson Mandela. Tony Suze, een andere voormalige gevangene van Robbeneiland, leerde door voetbal wennen aan vrijheid.

Door **Willem Vissers**

Ruud Gullit omhelst Nelson Mandela in 1994, nadat hij hem de trofee voor Europees voetballer van het Jaar heeft overhandigd. Foto ANP

Nelson Mandela gaf hem het mooiste compliment dat hij kon krijgen. Ruud Gullit: 'Mandela zei: tegenwoordig heb ik heel veel vrienden. Maar jij bent een van de weinigen die iets voor me heeft gedaan toen ik in de gevangenis zat.'

Dit verhaal gaat over voetbal, vrijheid en gevangenschap. Hoe voetbal kan bevrijden en kan ketenen. Het gaat over Ruud Gullit, die in 1987 zijn trofee als Europees voetballer van het jaar opdroeg aan Nelson Mandela, destijds als ANC-leider politiek gevangene op Robbeneiland. Het gaat ook over een andere voetballer, Mandela's medegevangene Tony Suze uit Pretoria, die zijn geest opruimde door te voetballen.

Gullit verrichtte zijn daad toen hij het symbool was van vrijheid als voetballer. Zijn dreadlocks dansten als slingers om zijn karakteristieke kop. Hij had zich losgemaakt van PSV door een conflict te forceren en stoomde nu in Milaan langs de lijnen. De wereld lag aan zijn voeten. Toen een journalist van het organiserende blad *France Football* hem vroeg aan wie hij de prijs wilde opdragen, antwoordde hij: aan Nelson Mandela. Volgens de geschiedschrijving moest de Fransman om de spelling vragen.

Vanaf nu was Gullit een lichtend voorbeeld; hij was de voetballer die zich uitsprak. Danny Jordaan, organisator van het WK in Zuid-Afrika, zei bij een latere ontmoeting tussen Gullit en Mandela in Johannesburg, in 1997: 'In de donkerste dagen van ons bestaan heeft Ruud Gullit ons verlicht.' Een voetballer smeerde een dun laagje balsem over de door de apartheid gekwetste ziel.

Onlangs verscheen een boek over de voetbalcompetitie op Robbeneiland, de vroegere, gevreesde gevangenis voor de kust van Kaapstad; hoe de sport de geesten lenig hield en de organisatoren van de competitie het land voorbereidden op het Zuid-Afrika van Mandela. Waar de een, Gullit, zijn status als topvoetballer gebruikte om onvrijheid te bestrijden, vocht de ander, Tony Suze, om voetbal als recht.

Suze zegt, in een hotel in Pretoria, voor een duel om de Confederations Cup: 'Het eerste, tweede en derde jaar konden we nauwelijks praten met de bewakers, of tegen ze klagen. Ze zouden je doden. Maar we waren jong en hadden een uitlaatklep nodig. We maakten schaakborden en schaakstukken van papier, of een Monopolyspel.

'Maar het was niet genoeg, want we waren actieve jongelui. Hoe meer we speelden met ballen van stof of papier, des te groter was het verlangen naar het echte spel. We kwamen erachter dat we het recht hadden op lichamelijke oefening. Op een gegeven moment dachten we bijna nergens anders meer aan. Hoe vuriger de autoriteiten onze wens afwezen, hoe sterker onze wil werd. De eis om te voetballen werd religie.'

Tony Suze Foto Guus Dubbelman

Het boek over de Makana Football Association heet *Meer dan een Spel*. Op zijn manier beschouwde ook Gullit voetbal als meer dan een spel. Terugkijkend: 'Twee jaar geleden ben ik op Robbeneiland geweest, rond de 89ste verjaardag van Mandela. Ik heb daar gestaan, in zijn kleine cel, en gezien hoe ze keitjes hakten. Voormalige gevangenen zeiden dat ze in 1987 bang waren dat mijn prijs afgepakt zou worden, omdat ik een politiek gebaar had gemaakt. Dat vond ik heel wat, dat mijn gebaar tot in de gevangenis was doorgedrongen.'

Gullit probeerde zich voor te stellen hoe het geweest moet zijn in die kleine cellen, hoe het was om elke dag in de steengroeve te werken, zoals Tony Suze deed. 'Het besef dat de eerste poort waar je doorheen gaat, eigenlijk het laatste is dat je ziet.'

> 'Zuma was een totale analfabeet op Robbeneiland'

Gullit gruwde van iets dat hij nooit meemaakte, waar Suze soms verlangt naar de barre werkelijkheid van toen. Natuurlijk is hij gelukkig dat hij na 15 jaar de vrijheid terugkreeg, maar hij denkt soms met melancholie terug. 'Ik mis de mensen. En soms mis ik zelfs de dingen die we deden. Vriendschap, politiek bedrijven op Robbeneiland, werken. Ik was timmerman, metselaar, loodgieter. We waren nooit eenzaam. We studeerden en voetbalden. Ik bouwde mee aan de uitbreiding van de gevangenis. Ik heb Mandela's cel gebouwd.

'Een crimineel vroeg mij eens: kun je niet ergens een muurtje optrekken dat we zo kunnen wegdrukken? Nee zei ik, want alles dat we deden op Robbeneiland, wilden we goed doen. Als we wilden aantonen dat het apartheidssysteem niet werkte, moesten we een alternatief bieden.' Suze kwam in 1978 vrij, na 15 jaar. Mandela zou uiteindelijk 27 jaar zitten, tot 1990, meestal op Robbeneiland.

Hij was het symbool van de strijd tegen apartheid. Gullit stond voor tolerantie. Zijn denkbeelden pasten perfect in de strijd tegen apartheid, het systeem van discriminatie bij uitstek.

Gullit: 'Ik hield van reggae en las over het leven van mannen als Steve Biko.' Het besluit om zijn prijs op te dragen aan Mandela veranderde zijn leven. 'Sam Ramsay, toenmalig voorzitter van het Zuid-Afrikaanse olympisch comité, zei tegen me: Ruud, wat je ook doet, het beste voor de zaak is dat je goed blijft voetballen. Dat heb ik altijd onthouden.'

Goed voetballen streefden ook de gevangenen op Robbeneiland na. Het gevecht om te mogen voetballen duurde vier jaar. Op een dag, onverwacht, kregen ze een bal. 'Speel jullie stomme voetbal', zei de leiding. Het spel vormde de mannen als mens. Ze waren met 3000 gevangenen. Het veld was klein, ze mochten slechts 15 minuten spelen in de ochtend en 15 in de middag. Wie mocht meedoen, wie niet? De organisatie was een minutieus karwei. Teams formeren, tenues uitzoeken. Iedereen had zijn specialiteit.

Grote loopbanen werden geboren op het eiland; Lekota, voorzitter van COPE, de tegenhanger van het ANC. Mandela dus, hoewel die nooit meevoetbalde, omdat hij in isolatie zat. Suze: 'Zuma, de huidige president, was verdediger van Rangers, een van de clubs. Hij hield alles tegen. Maar dat hij president is geworden, is voor mij een grote verrassing. Zuma was een totale analfabeet op Robbeneiland. En wij zagen hem niet als leider. Zijn weg naar de macht is pas begonnen nadat hij Robbeneiland had verlaten en tijdelijk in het buitenland vertoefde. Hij is menselijk en weet wat hier speelt. Daarom is hij president geworden, niet om zijn intelligentie.'

Ruud Gullit ontmoette Mandela in februari 1994, toen die bijna president was. Ze omhelsden elkaar innig en spraken uitgebreid met elkaar. En later, in 1997, nog een keer, bij een interland van Oranje. Gullit, destijds manager van Chelsea, werd speciaal ingevlogen. Ze waren onder de indruk van elkaars charisma. Gullit: 'We zaten bij een interviewprogramma. Het meisje van de make-up was helemaal in de war toen ze hem zag. Ze wist niet hoe ze hem moest aankijken.'

Gullit kreeg de Orde van de Staat, de hoogste onderscheiding in Zuid-Afrika. 'Daar ben ik ongelooflijk trots op.'

Suze werd projectontwikkelaar. Hij studeerde veel in de gevangenis: sociologie, psychologie, marketing. Hij leerde timmeren en metselen. 'Ik ben harder geworden, straatwijs. Overleven gaat niet over kunnen lezen en schrijven. Het gaat om de kracht van de geest. Wat de gevangenis met je doet is dit: of je het nu leuk vindt of niet, je leert dat de regels van het leven anders zijn dan buiten de gevangenis. Want je hebt honger, je bent eenzaam, je hebt het koud, je bent gefrustreerd, maar op datzelfde moment moet je voorwaarts.

'Je mentale houding laat je wennen aan kou, aan honger. En je leert je ruimte te delen met anderen, je leert voor anderen te zorgen en je te laten verzorgen. De geestelijke broederschap wordt sterker en sterker. Met weinig woorden konden we alles zeggen. Onze favoriete uitspraak was *nyamezela nyama we sizwe*. Dat betekent: wees sterk, kind van onze bodem. Voetbal was in dat proces van sterk worden erg belangrijk. Iedereen deed mee. Iedereen hield van een team, of je nu zelf speelde of niet.'

De strakke organisatie van de competitie moest de mannen na de vrijlating verder helpen. Waar voetbal voor Gullit normaal was, bleef het bijzonder voor Suze. Totdat hij de gevangenis verliet. Juist toen hij alle tijd aan voetbal kon besteden, haakte hij af. 'Ik ben niet echt meer betrokken bij voetbal. Toen wij van Robbeneiland kwamen, moesten we opnieuw overleven, nu in economische zin. De politie tijdens de apartheid bleef ons in de gaten houden. Ik had geen tijd om te voetballen. Ik moest een vrouw zoeken, een baan, een gezin stichten. Mijn leven begon opnieuw toen ik 36 was.

'Sommigen van ons zijn nog steeds arm. Ik ben 67, werk nog steeds en heb geen pensioen. Ik bouw winkelcentra. Ik ben de bank nog 300 miljoen rand (27 miljoen euro) schuldig. Soms slaap ik niet. Elke dag zegt de bank: wanneer krijgen we ons geld terug? Dat geld heb ik geleend, om de projecten uit te voeren.'

Ook vrijheid schept verplichtingen. Suze: 'Velen hebben tegenwoordig alles, maar ze doen er niets mee. Ik ben mijn interesse in voetbal verloren. Als je in voetbal iets wilt voorstellen, moet je alles geven. Het is niet zomaar een spelletje, het is business.' Ook Gullit leerde de grenzen van de vrijheid kennen. Dat onbevangene van voorheen ging soms tegen hem werken, zeker toen hij trainer was.

Bij zijn laatste bezoek aan Zuid-Afrika merkte Gullit dat lang niet alles ten goede is veranderd. 'Er is een ander soort discriminatie. Ik hoorde dat zwarten veel jobs krijgen en halfbloedjes als ik niks.'

Suze: 'Ik zie de verandering. Ik zie meer acceptatie, tolerantie en betrokkenheid. Maar veel mensen zijn bang of boos. Dat is logisch. Verandering doet pijn.'

Suze schudde de hand van Gullit. 'Ruud heeft een groot gebaar gemaakt. De waardering voor Mandela staat voor wat Zuid-Afrikanen hebben doorgemaakt. Mandela symboliseert het ontbreken van gevoelens van haat of wraak. Dus proberen wij te handelen in zijn geest. Ja, wij hebben problemen met jongeren die weer hun eigen staat willen beginnen. Ik zeg: laten we ons geduld niet verliezen. De twijfels zullen vervliegen.'